Przystanek historia

https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/zbrodnie-niemieckie/129921,Hieronim-Teodor-Wyszynski-Kierdej-Egzamin-z-umilowania-ojczyzny.html

Zdjęcie z książki autobiograficznej Hieronima Teodora Wyszyńskiego pt. „Historia jednego życia”, s. 431

ARTYKUŁ

Hieronim Teodor Wyszyński „Kierdej”. Egzamin z umiłowania ojczyzny

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: DOROTA GRZECHOCIŃSKA 09.11.2026

Żołnierz ZWZ-AK, aresztowany przez gestapo we wrześniu 1943 r. Więzień Fortu III w Pomiechówku i KL Mauthausen-Gusen. Po wyzwoleniu obozu służył w 2. Korpusie Polskim. Pozostał na emigracji w USA, gdzie działał na rzecz

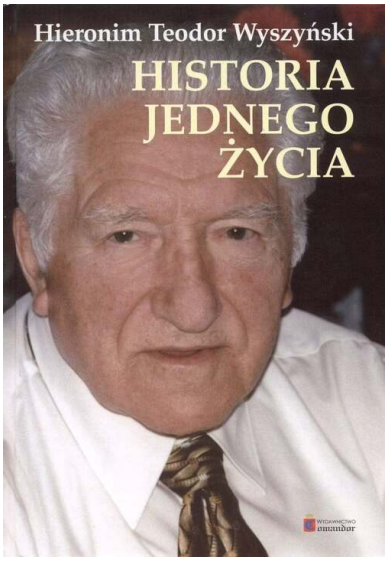
zjednoczenia Polonii amerykańskiej. W 1988 r. został komendantem Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce.

> „Historia okrutnie zadrwiła z mojego pokolenia. Byliśmy pierwszymi urodzonymi w wolnej po 123 latach niewoli Polsce i osiągnąwszy dorosłość od razu musieliśmy zdać egzamin z umiłowania ojczyzny”

– napisał w poruszającej, autobiograficznej książce Hieronim Teodor Wyszyński „Kierdej”, żołnierz Armii Krajowej Obwodu Radzymin (krypt. „Rajski Ptak”).

Rodzina konspiratorów

Urodził się 9 listopada 1919 r. w Załubicach Nowych koło Radzymina. Był więźniem Fortu III w Pomiechówku i KL Mauthausen-Gusen. Po wyzwoleniu obozu służył w 2 Korpusie Polskim. Pozostał na emigracji w USA, gdzie działał na rzecz zjednoczenia Polonii amerykańskiej. W 1988 r. został komendantem Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce (SWAP). Zmarł 16 kwietnia 2012 r. w wieku 92 lat. Został pochowany na największym polskim cmentarzu w Stanach Zjednoczonych, który znajduje się przy Narodowym Sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej w Doylestown w stanie Pensylwania. W uznaniu jego działalności na rzecz Polski i Polonii w USA został odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Mieczami Hallerowskimi SWAP-u, Orderem *Polonia Mater Nostra Est* oraz Krzyżem Zasługi SWAP.

Okładka książki autobiograficznej
Hieronima Teodora Wyszyńskiego
pt. „Historia jednego życia”,
Warszawa 2006

W czasie wojny Hieronim Wyszyński tworzył struktury ZWZ-AK w Załubicach i okolicznych miejscowościach. Podjął współpracę z kompanią radiotelegraficzną Komendy Głównej AK (krypt. „Orbis”). Organizował punkty „gry radiowej” dla radiostacji działającej w rejonie Radzymina. W początkach września 1943 r. kierował przygotowaniem zrzutowiska dla odbioru ludzi, broni i sprzętu w lasach koło wsi Łosie (akcja o krypt. „Stolnica”).

W rodzinie Wyszyńskich, jak w wielu polskich rodzinach, w konspiracji działali niemal wszyscy członkowie: starszy brat Bolesław, siostra Aniela Jagoda (łączniczka) oraz ojciec Adam (SOP – Służba Ochrony Powstania).

Uratowany przez Powstanie Warszawskie

Wczesnym rankiem, 23 września 1943 r., do gospodarstwa Wyszyńskich przyjechało gestapo. Aresztowało Hieronima oraz Jana Warzywodę „Delegata”, który uczestniczył w odbiorze zrzutu. Wraz z nimi ujęto Adama, Bolesława i Anielę Wyszyńskich. Wszyscy zostali osadzeni w Forcie III w Pomiechówku. Zatrzymanie było skutkiem donosu konfidenta gestapo.

Zarzucono im m.in. współudział w napadzie na posterunki celne w Dąbrowie oraz w Sieczychach, gdzie 21 sierpnia 1943 r. poległ Tadeusz Zawadzki „Zośka” (jedna z operacji bojowych AK o kryptonimie „Taśma”).

W Forcie III Hieronim Wyszyński został poddany brutalnemu śledztwu. Oskarżono go o przynależność do organizacji podziemnej „PZP” (kryptonim AK), posiadanie broni oraz kolportaż nielegalnych czasopism. W aktach śledztwa czytamy:

> „(…) W[yszyński] otrzymał od funkcjonariuszy w Warszawie pistolet 08 (…) przekazano mu ponadto 1 odbiornik radiowy, baterie, 4 lampy sygnalizacyjne i 8 szt. amunicji do pistoletu 9 mm., aby te przedmioty przechował. Potem miał użyczyć odbiornik radiowy wymienionemu w punkcie 2 Warzywodzie”.
>
> „Przeszedłem w Pomiechówku piętnaście przesłuchań. Pytania były (…) cały czas te same, (…) abym się

> przyznał, że jestem »banditen«, abym podał nazwiska i pseudonimy innych »bandytów« i bicie, bicie, bicie. (…) Poznałem wtedy co to jest omdlenie. W czasie tortur była to »ucieczka« od bólu (…) i wszechogarniającego strachu”

– napisał o śledztwie.

Według jego własnej relacji został skazany na śmierć.

> „Po odczytaniu wyroku miałem tylko jedno pragnienie, żeby w więzieniu nie było w czasie wykonywania wyroku ojca, brata i siostry”

– wspominał. W przechowywanych w IPN aktach gestapo placówki w Ciechanowie-Płocku wyrok się nie zachował. Prawdopodobnie został zmieniony, gdyż 1 marca 1944 r. Wyszyński znajduje się w KL Mauthausen, gdzie otrzymuje nr 54385.

Nigdy się nie dowiedział, że jego sprawa nie została zamknięta i, że 14 lipca 1944 r. wspomniana placówka gestapo wnioskowała o jego odesłanie z obozu do więzienia w Forcie III w Pomiechówku:

> „Wyżej wymieniony podczas przesłuchania zataił ważne dane dotyczące członków polskiego ruchu oporu, jak i kryjówek broni. Jest tutaj pilnie potrzebny dla pozyskania dalszych informacji, szczególnie do przygotowania akcji aresztowań”

– czytamy w aktach. Wybuch Powstania Warszawskiego przekreślił możliwość powrotu Hieronima Wyszyńskiego do fortu. Dzięki temu uniknął tragicznego losu większości więźniów, których Niemcy zamordowali w Pomiechówku 30 lipca 1944 r., na dwa dni przed rozpoczęciem powstania.

Pozostałych członków rodziny Wyszyńskich po śledztwie wywieziono z fortu do obozów koncentracyjnych. W aktach Adama Wyszyńskiego czytamy:

> „(…) istnieje uzasadnione podejrzenie, że jest zamieszany w nielegalną działalność swojego syna Hieronima, o której miał wiedzę. W żaden sposób nie można uwierzyć w oświadczenia złożone podczas

przesłuchania, ponieważ należy przyjąć, że celowo ją zataił, aby kryć swojego syna i innych znanych mu członków »bandy«”.

Adam Wyszyński zginął 2 kwietnia 1944 r. w KL Lublin (Majdanek). Do tego samego obozu trafiła jego córka, Aniela Wyszyńska. 19 kwietnia 1944 r. przeniesiono ją do KL Ravensbrück, gdzie doczekała wyzwolenia. Syn Bolesław został skierowany do KL Mauthausen. On również doczekał wyzwolenia. Oboje wrócili do Polski. Hieronim pozostał na emigracji.

Od prawej: Helena Wyszyńska (matka Hieronima), Andzia (siostra), Jan Wyszyński (syn Bolesława Wyszyńskiego), Henio Jaworski, Anielcia (siostra), Bolesław Wyszyński (brat), NN.

Zdjęcie z książki autobiograficznej Hieronima Teodora Wyszyńskiego pt. „Historia jednego życia”, s. 431

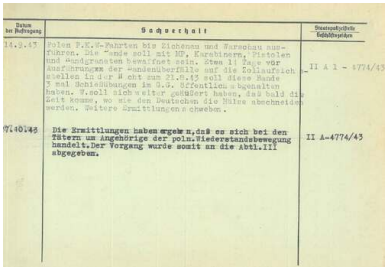

Grób Hieronima Teodora

Wyszyńskiego (fot. Fundacja Fort III Pomiechówek)

* * *

W zasobie archiwalnym IPN znajdują się wspomnienia Hieronima Wyszyńskiego nagrane dla SWAP. Zachowały się również oryginalne akta placówki gestapo w Ciechanowie-Płocku w sprawie aresztowania członków rodziny Wyszyńskich i śledztwa prowadzonego w ich sprawie.

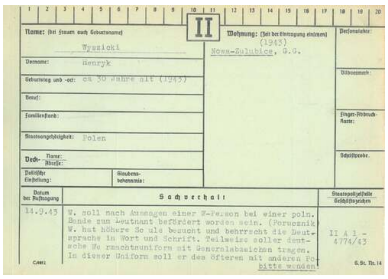

Sachverhalt

14.9.43 Polen P.K.W-Fahrten bis Zichenau und Warschau durchführen. Die Bande soll mit MP, Karabinern, Pistolen und Handgranaten bewaffnet sein. Etwa 11 Tage vor Ausführung der Bandenüberfälle auf die Zollaufrichtstellen in der Nacht zum 21.9.43 soll diese Bande 3 mal Schießübungen im G.V. Offentlich abgehalten haben. W. soll sich weiter geäußert haben, daß bald die Zeit komme, wo wir den Deutschen die Ohren abschneiden werden. Weitere Ermittlungen schweben. — II A 1 - 4774/43

7.10.43 Die Ermittlungen haben ergeben, daß es sich bei den Tätern um Angehörige der poln. Wiederstandsbewegung handelt. Der Vorgang wurde somit an die Abtl. III abgegeben. — II A-4774/43

Karta z kartoteki Gestapo Ciechanów/Płock dot. Hieronima Wyszyńskiego (z zasobu AIPN)

II

Name: Wyszloki

Vorname: Henryk

Geburtstag und -ort: ca 30 Jahre alt (1943)

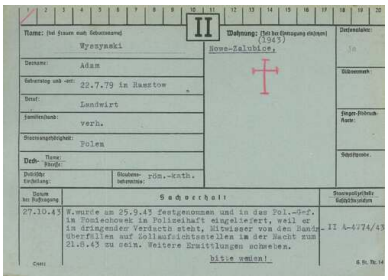
Wohnung: (1943) Nowe-Zolubice, G.G.

Staatsangehörigkeit: Polen

Sachverhalt

14.9.43 W. soll nach Aussagen einer V-Person bei einer poln. Bande zum Leutnant befördert worden sein. (Porucznik) W. hat höhere Bildung und beherrscht die Deutsprache in Wort und Schrift. Teilweise soller deutsche Wehrmachtuniform mit Generalsabzeichen tragen. In dieser Uniform soll er den Offizieren mit anderen Bitte wenden — II A 1 - 4774/43

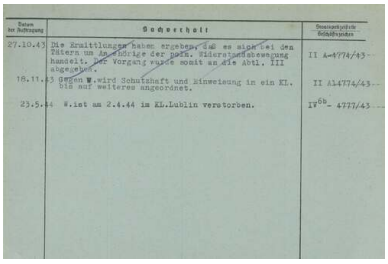
Karta z kartoteki Gestapo Ciechanów/Płock dot. Hieronima Wyszyńskiego (z zasobu AIPN)

Name: Wyszynski
Vorname: Adam
Geburtstag und -ort: 22.7.79 in Hamstow
Beruf: Landwirt
Familienstand: verh.
Staatsangehörigkeit: Polen
Religion: röm.-kath.
Wohnung: (Seit wann?) (1943) Nowe-Zalubice,

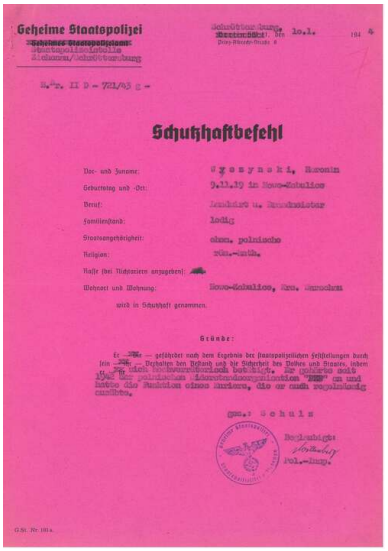
Datum der Aufzeichnung	Sachverhalt	Staatspolizeiliche Geschäftszeichen
27.10.43	W.wurde am 25.9.43 festgenommen und in das Pol.-Gef. im Tomischowek in Polizeihaft eingeliefert, weil er im dringenden Verdacht steht, Mitwisser von den Banden-Überfällen auf Zollaufsichtsstellen im der Nacht zum 21.8.43 zu sein. Weitere Ermittlungen schweben. bitte wenden!	II A-4774/43

Karta z kartoteki Gestapo Ciechanów/Płock dot. Adama Wyszyńskiego, ojca Hieronima (z zasobu AIPN)

Datum der Aufzeichnung	Sachverhalt	Staatspolizeiliche Geschäftszeichen
27.10.43	Die Ermittlungen haben ergeben, daß es sich bei den Tätern um Angehörige der poln. Widerstandsbewegung handelt. Der Vorgang wurde somit an die Abtl. III abgegeben.	II A-4774/43
18.11.43	gegen W. wird Schutzhaft und Einweisung in ein KL. bis auf weiteres angeordnet.	II A14774/43
23.5.44	W. ist am 2.4.44 im KL.Lublin verstorben.	IV^{5b}- 4773/43

Karta z kartoteki Gestapo Ciechanów/Płock dot. Adama Wyszyńskiego, ojca Hieronima (z zasobu AIPN)

Geheime Staatspolizei
Geheime Staatspolizeistelle
Staatspolizeileitstelle
Dienststelle/Zweigstelle

Tgb.Nr. II D - 721/43 g -

Schutzhaftbefehl

Der- und Zuname: Wyszynski, Hieronim
Geburtstag und -Ort: 9.11.19 in Nowe-Zalubice
Beruf: Landarb. u. Handelsstor
Familienstand: ledig
Staatsangehörigkeit: ehem. polnische
Religion: röm.-kath.
Rasse (bei Nichtariern anzugeben):
Wohnort und Wohnung: Nowe-Zalubice, Kr. Sierpcz

wird in Schutzhaft genommen.

Gründe:

Er ist gefährdet nach dem Ergebnis der staatspolizeilichen Feststellungen durch sein Verhalten den Bestand und die Sicherheit des Reiches und Staates, indem er [illegible] Verbindungen [illegible] unterhielt. Er gehörte seit 1940 der polnischen Untergrundorganisation "ZWZ" an und betrieb die Bandidten offen starken, die er auch regelmäßig empfing.

gez. Schulz

Beglaubigt
Pol.-Insp.

G.St. Nr. 101 a.

Nakaz zastosowania wobec Hieronima Wyszyńskiego aresztu ochronnego-prewencyjnego, wydany 10 stycznia 1944 r. Dokument pochodzi z akt gestapo (z zasobu AIPN)

Konzentrationslager Mauthausen
Geheime Staatspolizei
Geheime Staatspolizei
Mauthausen, den 1. März 1944
Betrifft: Schutzhäftling Heronym Wyszynski, geb. 9.11.1919.
Bezug: Dort. Schreiben vom 20.1.44, B.Nr. II A - 721/43 g.
Der obengenannte Schutzhäftling ist am 1. März 1944 hier eingeliefert worden.

Potwierdzenie przyjęcia więźnia Hieronima Wyszyńskiego do KL Mauthausen w dniu 1 marca 1944 r. Dokument pochodzi z akt gestapo (z zasobu AIPN)

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ